

Anija vald
Harjumaa

LILLI KÜLA

**Arengukava
2010-2015**

2010

EESSÕNA

Lilli küla asub Anija vallas Harjumaal (35 km Tallinnast), Piibe maantee vahetus läheduses poolel teel Tallinna ja Aegviidu vahel. Meie läheduses (5 km raadiuses) on lisaks Lilli külale veel 13 küla ja 1 vallasisene linn Kehra. Kuna Anija vallas on kokku 31 küla, siis pea pooled Anija valla küladest asuvad meie küla lähinaabruses. 2010. aasta 1. jaanuari seisuga Kehra linna arvestamata elab meie lähiümbruses 1712 inimest. Lilli küla on oma püselupaigana registreerinud 118 inimest. Lisaks on meil palju kodu- ja metsloomi nagu maapiirkondadele kohane.

2008. aasta lõpus valmis Lilli külas täiesti uus ratsaspordikeskus, esimene uus sporthobuste tall, kus 2009. aastal korraldati juba rahvusvahelisel tasemel koolisõidu võistlused ja koolisõidu koolitusi. Valmimas aga suur tööstushoonete kompleks, kuhu on planeeritud ligikaudu 200 töökohta. Lisaks on viimasel ajal planeeritud meie lähiümbrusesse mitmeid kinnisvara projekte, kuhu on plaanis rajada (Kaunismaa 20 krunti, Aavoja 36 krunti, Nõmme 20 krunti, Raadiku 2x18 korteriga elumaja) kokku 76 eramut ja 36 korterit, mis tagasihoidlike arvestuste järgi peaks ümbruskonna elanike arvu tõstma 220 uue elaniku võrra.

Et tegemist on kiiresti areneva piirkonnaga, siis on vaja arendada ka neid kohti millega ettevõtlus ei tegele - sotsiaalsed tegevused, ühised üritused jne.

Meil on olemas tublid põllumehed, nii meie kui ka kõrval külades, kellel on tekkinud juba omad elementaarsed vajadused eriobjektide näol nagu remonditöökoda, bensiinijaam jms.

Küla arengule kaasa aitamiseks oleme loonud MTÜ Lilli Küla Arendamise Seltsi. Seda just selleks, et ühiselt panna paika oma piirkonna arengu suunad ja neid ellu viia.

Loodus on ilus ja naturaalne, aga paljud kohad vajaksid korda tegemist ja renoveerimist või arendamist. Ära ei saa ka unustada Lilli küla elanikke, meie põhivara, tagades neile elamisväärse ja aktiivse elukeskkonna, kus oleks turvaline ja huvitav elada. Soovime, et kaoks ära mahajäätuse tunne (nii üllatav, kui see ka ei ole, et pealinna läheduses tunnevad elanikud ennast just kui ääremaade elanikena) ning elanikel oleks siin hea, mõnus, turvaline ja aktiivne elukeskkond, mida nad saaksid pidada oma koduks selle sõna kõige suuremas tähenduses. Lisaks teeme kõik selleks, et tulevikus oleks inimestel soov siia elama asuda.

Soovime välja arendada küla, mille üle kogu rahvas saaks uhke olla ning rahval tekkiks oma küla identiteedi tunne. Teeme kõik selleks, et meie lastel oleks koht kus mängida, küla saaks korda ja inimestel oleks tööd. Oma küla arendamisega teeme koostööd ka teiste küladega ja aitame kaasa kogu kogukonna arengule. Oleme omi mõtteid ja püüdlusi ka tutvustanud spordiorganisatsioonidele, kes toetavad meie ettevõtmisi nii sõnas kui tegudes. Esimesed kirjalikud dokumendid sellest on lisatud dokumentidena käesoleva arengukava lisades.

Käesolev arengukava on koostatud kogu Lilli küla ja seda ümbritsevate külade ning nende elanike ühiseid huve ja soove silmas pidades, et arendada kogu ümbruskonda, mitte ainult ühte küla. Seda just selleks et ressursid on piiratud ja igasse külasse ei ole otstarbekas rajada oma suuri objekte. Parima tulemuse saab siis, kui teha suurema mahulised investeeringud sellisesse külasse, millel on parim asukoht kõikide ümbritsevate külade suhtes ja kus on olemas traditsioonid. See tagaks investeeringute efektiivsuse ja suurima kasusaajate hulga.

Bruno Engel
Lilli külanem

SISUKORD

EESSÕNA	2
SISUKORD	3
1 Küla hetkeolukord ja üldine kirjeldus	6
1.1 Küla lühike ajalooline taust.....	6
1.2 Küla paiknemise kirjeldus	6
1.3 Küla elanikkond	6
1.4 Küla looduslike olude kirjeldus.....	7
1.5 Küla majanduslike olude kirjeldus	7
1.6 Küla infrastruktuuri kirjeldus	8
1.7 Küla kohta muu üldine teave.....	9
1.8 Külaelanike koostöö, hing ja meelsus	9
1.9 Inimkapital	10
1.10 Küla lähiümbruskond	10
1.11 Olemasolevad õigusdokumendid, arengukavad, lepingud	11
2 KÜLA TULEVIKUPILT AASTAKS 2010-2015.....	12
2.1 Tulevikupilt ehk visioon.....	12
2.2 Kujutlus kaugemast tulevikust	12
2.3 Eelisarendatavad valdkonnad tähtsuse järjekorras	13
3 TEGEVUSKAVA	14
3.1 SWOT analüüs Lilli küla kohta.....	15
3.2 Arengukava finantseerimine	16
3.2.1 Omavahendid	17
3.2.2 Valla abi	17
3.2.3 Investorite kaasamine	18
3.2.4 Välisabi.....	18
3.3 Arengukava jälgimine, korrigeerimine	18
4. KOKKUVÕTE	18
5. LISAD	18
Lisa 1 Ajalugu.....	18
Lisa 2 Arengukava koostasid	22
Lisa 3 Toetuskiri Eesti Käsipalliliit	23
Lisa 4 Toetuskiri HC Tallas	24

SISSEJUHATUS

Käesolev arengukava on koostatud aastateks 2010-2015, mis on parandatud väljaanne esialgsest arengukavast, mis oli koostatud aastateks 2006-2011 ja paneb paika Lilli küla tulevikuvisioni ja sellest lähtuvad arengueesmärgid. Esimeses arengukavas väljatoodud tegevusi ja projekte on teostatud/elluviidud vastavalt allpool toodud tabelile:

Jrk	Tegevus/projekt	Planeeritud teostamise aeg	Tegelik teostamise aeg	Märkus
1	MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts loomine	2006	2006	
2	Külade ja alevike arengukavade koolitus	2006	2006	
3	Harjumaa külade ühenduse liikmeks astumine	2006	2006	Lilli Küla Arendamise Selts ei ole küll Harjumaa külaühenduste täisliige, kuid omab täielikku ülevaadet nende tegemistest.
4	MTÜ-de baastadmiste koolitus	2006	2006	
5	Heakorratööd kevadel ja sügisel	2006-2013	2006,-...	Protsessiga on alustatud ja jätkatakse tegevustega igal aastal
6	Naabrivalve piirkonnaga ühinemise aastamaks	2006	2006	Lilli Küla arendamise Selts on Naabrivalve MTÜ Liige.
7	AS Enko toomine Lillisse	2006	2006 - ...,	Tegevusega alustati 2006 aastal, protsess jätkub.
8	Bussipeatus korrusmajade lähedal	2007	Siiani lahenduseta	Planeeritakse lahendada aastatel 2010-2013
9	Laste mänguväljaku ehitus	2007	Väike osa teostati 2006,	2006 rajati liivakast ja istepingid Lilli 51 maja ette. Protsess jätkub, kui maaküsimused saavad lahendatud
10	Külakiige ehitus	2007	Teostamata	Alustatakse tegevusega, kui maa küsimused saavad lahendatud
11	Jalg- ja korvpalli platsi ehitus	2007	Teostamata	Alustatakse tegevusega, kui maa küsimused saavad lahendatud
12	Tänavavalgustuse projekt	2007	Teostamata	Lahendatakse aastatel 2010-2013
13	Kortermajade hooldus (4 tk), kortermajadesse keskküte ja vesi, koridorid, katusevahetus.	2007	Tegevustega alustatud	Lilli 49 ja 51 on osaliselt teostanud, Keskkütte probleeme asutakse lahendama aastatel 2010-2013
14	Kraavide süvendamine	2008	Teostamata	
15	Küla pidustuste ja koolituste läbi viimine	2007-2013	On teostatud mitmeid üritusi ja koolitusi	
16	Külateede hooldus suvel niitmine, siledaks ajamine	2007	Tegevustega alustatud	Jätkuv protsess.
17	Sauna ehitus	2007	Tegevustega alustatud 2007	Plaanis rajada multifunktsionaalne hoone, Lilli küla Seltsimaja –spordihoone ehitustöödega alustatakse 2010 kevadel
18	Lagunenud hoonete mitte eluohtlikuks tegemine	2007	2009	Esimene hoone lammutati 2009 september, järgmised 2010-2013
19	Veeseadmete remont	2007	Tegevustega alustati 2007	Lilli küla pumpla renoveeriti 2009, reovee puhasti renoveeriti 2008, torustikud plaanis renoveerida aastatel 2010-2013
20	Karjamõisa tagasi taotlemine	2007	Teostamata	Karjamõisa asemel sõlmiti kasutusvalduse leping küla seltsimaja rajamiseks.

Jrk	Tegevus/projekt	Planeeritud teostamise aeg	Tegelik teostamise aeg	Märkus
21	Metsarajad puukoorega	2008	Teostamata	Asendatakse teist tüüpi matkarajaga.
22	Küla koosviibimiskoha rajamine	2008	Tegevustega alustatud 2007	Plaanis rajada multifunktsionaalne hoone, Lilli küla Seltsimaja –spordihoone ehitustöödega alustatakse 2010 kevadel
23	Turismipiirkonna välja arendamine	2009	Tegevustega alustatud 2007	Ratsakeskus, Ühisüritused, Seltsimaja planeerimine
24	Külatiigi ja porskkaevu rajamine	2009	teostamata	Tõenäoliselt ei rajata vajaduse puudumisel
25	Söökla-körts	2009	Tegevustega alustatud 2007	Plaanis rajada multifunktsionaalne hoone, Lilli küla Seltsimaja –spordihoone ehitustöödega alustatakse 2010 kevadel
26	Lilli küla lasteaed	2009	teostamata	Planeeritakse Anija valla poolt rajada Anija külla.

Arengukava on küla tegevuse, eesmärkide ja rahaliste vahendite kavandamise aluseks olev dokument. Arengukavas on ära toodud küla üldiseloomustus, mis annab ülevaate praegusest küla olukorrast. Samas pannakse arengukavas paika pikemaajalised arengusuunad ja eelistused ning tegevuse kavandamise alused. Arengukava peab toetuma külas olemasolevatele eeldustele, olema realistlik ja elluviidav. Arengukava ei saa kunagi lõplikult valmis, sest toimuvatest muutustest lähtuvalt, peab ka arengukava pidevalt üle vaatama, täiustama ja parandama.

Arengukava on vajalik selleks, et olla teadlik olemasolevast olukorrast ning vältida juhuslikkust tegutsemisel. Määratletakse eesmärgid ja pannakse paika konkreetsed tegevused, mida hakatakse ühiselt ellu viima. Kindlad sihid võimaldavad ressursside kasutamist efektiivsemaks muuta. Ka erinevate valdkondade tegevused on paremini kooskõlastatavad, otsused kergemini langetatavad arengukava olemasolul.

Arengukava lahutamatuks osaks on kohalike elanike kaasamine nii arengukava koostamise kui ka eesmärkide saavutamise protsessi. Arengukava koostamine algas aprillis 2006 elanike külakoosoleku toimumise ja küsitluse läbiviimisega. Külakoosolekul oli esindatud 26 külaelanikku, kellest külaseltsi liikmeks astus 19 inimest. Külaseltsi liikmetega on tehtud kokkulepe, et liige esindab kogu oma leibkonda ehk külaelanikke, kes elavad temaga alaliselt koos ühel elamispiiril. Seega võib lugeda, et külas elavatest hääleõiguslikest inimest osales arengukava koostamises ca (80%), lisaks võtsid osa vallavanem ja abivallavanem. Osavõtjatega tehti rühmatööd, kus pandi paika piirkonna tugevused, nõrkused, ohud ja võimalused. Arutleti piirkonna probleeme, elanike ootusi ja visioone. Valiti külavanem ja loodi mittetulundusühing Lilli Küla Arendamise Selts.

MTÜ Lilli Küla Arendamise Seltsi arengukava uuendati 2009 detsembris järgmisteks aastateks kuni 2015. Uuendatud arengukava loeti ette ja võeti vastu 10. jaanuaril 2010

Igasugune areng on pidev ja pikaajaline protsess ning kõiki võimalikke arengu-variante pole võimalik ette näha. Mida rohkem tehakse tööd käesolevas arengukavas püstitatud eesmärkide saavutamise nimel, seda tõenäolisem on, et Lilli küla tulevik saab olema selline, nagu me seda näha soovime.

1 Küla hetkeolukord ja üldine kirjeldus

1.1 Küla lühike ajalooline taust

Praeguse Lilli küla territooriumil oli enne 16. juunit 1940 aastat 21 talu, millel oli kokku maad 716,03 ha. Mõnede talude lahusmaa tükid asusid teiste külade territooriumil. Külas oli 3 suurtalu, mille pind oli üle 50 hektari: Söötevälja 13 – 78,53 ha; Ellepi 18 – 52,618 ha ja Uustalu A-69 – 51,02 ha. Küla talude keskmiseks suuruseks oli 34,09 ha. Lilli külas oli ka Johannes Mittus'ele kuulunud Kopli 63 talu (Ellepi maal), pindalaga 2,04 ha, kus asus Kehra Lubjatööstus.

Lilli külas on elanud ja külaga on seotud mitmed tuntud inimesed, nagu kunagine Anija vallavanem ja kohalik kultuuritegelane Johannes Liigmann; esimene kolhoosi esimees Juhan Lahe, hilisem kolhoosi esimees sotsialistliku töö kangelane Gustav Võrro. Siia Jägala jõe ehitistas elektrijaama Eesti Ajutise Valitsuse teedeminister insener Ferdinand Petersen. Söötevälja talu ostsid kahe peale kaks sõpra tööstur – kaupmees Aleksander Tõnisson ja ehitusettevõtja Villem Hanstein. Sepa talu peremehe Otto Eerti poeg Ants on jõudnud Havai saarestiku suuruselt teisele saarele Mauile ja naudib seal pensionipõlve.

Kolhoosi ajal tegutses siin aktiivselt ka rahvamaja, mis oli oma hea taseme ja toredate ürituste ning kultuuri- ja käsitööringidega tuntud kogu ümbruskonnas. Ka töötasid Lilli külas kolhoosiaegadel suurfarm 600 lehmaga, sigala, traktorite ja kombainide remonditöökoda ning tankla.

1.2 Küla paiknemise kirjeldus

Lilli küla on üks Anija valla 31-st külast, mis paikneb valla põhjaosas. Meie läheduses (5 km raadiuses) on lisaks Lilli külale veel 13 küla ja 1 vallasisene linn Kehra. Anija vallas on kokku 31 küla, siis pea pooled Anija valla küladest asuvad meie küla lähinaabruses. 2010 aasta 1 jaanuari seisuga Kehra linna arvestamata elab meie lähiümbruse külades (5 km raadiuses) 1712 inimest.

Küla piirneb Soodla küla, Looküla küla, Ülejõe küla, Kehra küla ja Kuusemäe küladega. Küla läänepiiriks on Jägala jõgi. Küla põhiliseks liiklusteeks on Soodla – Kehra asfaltkattega riigi maantee 11132, kus toimub ka bussiliiklus.

Lilli küla keskuseks on Anija mõisa Lilli karjamõis ja mõisa park. Kahjuks on ta halvas seisukorras ja umbes 10 aastat tagasi ei leidnud Anija vallavalitsus hoone remondiks vahendeid ning otsustas hoone müüa. Küla territooriumil asuvad kultuurimälestised: asulakoht, 3 kultusekivi ja rändrahn "Lilli suurkivi"

Lilli asub Kehrast kõigest 4 km kaugusel, ent autoga ja/või bussiga liigeldes pikeneb see teekond tervelt 5 km võrra, Kuusallu on Lillist 15 km ja Tallinnasse on 35 km.

Küla asub kõigest 2 km kaugusel Piibe maanteest, mis tulevikus on tõenäoliselt suuruselt 4 magistraal kogu vabariigi lõikes. Ka võib lugeda heaks märgiks raudtee ühenduse olemasolu kõigest 4 km kaugusel külakeskusest.

Asend mõjutab küla väga soodsalt, kuna on olemas nii jõgi kui küla läbiv maantee ning Piibe maantee lähedus.

1.3 Küla elanikkond

Lilli küla on enamjaolt hajaküla välja arvatud kolhoosi aegadel väljaehitatud küla keskus koos 4 kortermaja ja 7 individuaalelamuga. Rahvastiku registri andmetel, seisuga 01. jaanuar 2010, elab Lilli külas 118 ametlikult registreeritud inimest, kellest lapsi ja kuni 20 aastaseid noori on 22 ja 96 täisealist. Lilli külas elanikest valdav osa on eestlased, mõned vene rahvuse esindajad ja üks soome rahvusest perekond. Viimase kolme aasta jooksul (2006-2009) on küla elanikkond ka vahetunud. Juurde on tulnud mitmeid tublisid noori lastega peresid ennekõike Tallinnast. Lahkunud on need, kes ei ole rahul elukeskkonnaga, on leidnud endale töö kusagil mujal või on kahjuks lahkunud meiehulgast jäädavalt.

Lilli küla rahvaarv käesolevaks hetkeks kahanenud, kuna töökohti külas ei ole piisavalt, majad lagunevad ja rahval ei ole võimalust vaba aega veeta. See protsess muutub kindlasti peale tootmishoonete kompleksi valmimist ja käivitumist, kuna loodavas tehasesse on planeeritud kuni 200 uut töökohta.

1.4 Küla looduslike olude kirjeldus

Maastik on üldjoontes tasane. Lilli küla piirneb Jägala jõega. Lisaks pole kaugel meist ka Jägala jõe lisaharu, Soodla jõgi ja kaks Tallinna veehaarde veehoidlat – Raudoja ja Aavoja, kus on võimalik suvel supelda ja talvel uisutada. Põhilise osa küla territooriumist võtavad enda alla põllud ja segametsad. Küla territooriumi läbivad mitmed kuivendus ja magistraal kraavid, mis vajavad puhastust ja maakuivendus süsteemid uuendamist. Karjamõisa taga asub suur õunapuuaed (suurusega umbes 2 ha) mis vajab uuendust.

Jägala ja Soodla jõe kaunist looklevust ja head põhjastruktuuri on avastanud enesejaoks mitmed kanuumatkade ja spordiga tegelevad ettevõtjad.

Mitte kaugel küla keskusest (5 km) asub Anija Looduskaitse ala. Maagiline paik rabalooduse austajatele. Kunagi olid sellel alal rajatud ka matkarajad ja laud teed, kuid praeguseks on need lagunenenud.

Lilli külast umbes 15 km kaugusel algab Kõrvemaa maastiku kaitseala, kus asuvad loodusrajad. Talvisel perioodil on Kõrvemaa teada tuntud oma kvaliteetsete suusaradade poolest, suviti on see lemmikpaik orienteerujatele ja maastikuratta sõitjatele.

Lilli külast umbes 3 km põhjas ja Soodla jõe suubumiskohas Jägala jõega maalilise vaatega poolsaar ehk „Gabrieli poolsaar“, mis sai tuntuks ja oma nime seoses filmivõtetega, mis tehti Eesti filmiajaloo klassika staatusesse tõusnud filmile „Viimne Reliikvia“

Lilli külas asub ajalooline Lilli rändrahn, mille kaitsevöönd on 5 m ja Anija mõisa karjaait – Lilli karjamõis.

Loodusolud on külas väga head. Kehra nn tunnuslõhn ja raudtee lähedus meie küla oluliselt ei häiri. Eelpool toodud faktorite negatiivset mõju on tunda üksnes madalrõhkonna ja lõuna kaare tuultega.

Kevadeti ja sügiseti peatuvad Lilli külas rändlindude parved. Rohkelt on metsades kitsi, põtru, rebaseid ja jäneseid.

1.5 Küla majanduslike olude kirjeldus

Viimase 4 aasta jooksul on külasse loodud mitmeid uusi ettevõtteid ja seltse. Külas tegutsevad teadaolevalt järgmised ettevõtted nende tegevusala ja põhikohaga töötajate arv külas olevatel tootmisüksustel seisuga 20 detsember 2009:

jrk	Nimetus	Tegevusala küla territooriumil	Põhikohaga töötajate arv
1	Remmelgamäe talu	Põllumajandus (karja kasvatus)	2
2	BJ Tootmise OÜ	Põllumajandus (koresööda tootmine)	1
3	Toominga Tall OÜ	Mittepõllumajanduslik teenused (Sporthobuste pidamise teenuste osutamine)	2
4	Lilli Küla Arendamise Selts MTÜ	Küla ja külaelu arendamine	0
5	Enko AS	Ehitustegevus (tootmishoonete kompleks)	6
6	RSK Kentaur	Spordiklubi (Ratsutamine)	0
		Kokku:	11

Külaelanikke töötab veel Kehras, Harjumaal (Raasiku, Kuusalu) ja Tallinnas. On ka üksikuid töötuid ja neid, kes kasvatavad kodus lapsi.

Kehra keskus, lasteaed ja gümnaasium asuvad küla keskmest umbes 7-9 km kaugusel. Huvitegevusringid asuvad Kehras. Lillist Kehrasse liigub ühistransport suhteliselt harva graafikuga.

Lähim pood Soodlas on 3 km kaugusel küla keskpunktist.

AS Enko Alustas endise Lilli suurfarmi rekonstrueerimist tootmishoonete kompleksiks 2007. aastal. Käesolevaks hetkeks on vahetatud enamused hoonete aknad, katused ja on renoveeritud fassaade, rajatud uus piirdeaed ümber territooriumi, rajatud mitu uut hoonet ning korrastatud haljastust väljaspool piirdeaeda. Esialgsete plaanide järgi oli kavatsus esimene hoone tehasesst käivitada 2009. aasta lõpus, kuid majanduslangus 2009. aastal on oma jälje jätnud ning esimese hoone käivitamine lükkub edasi 2011. aastasse. AS Enko tootmiskompleksi on planeeritud kuni 200 uut töökohta.

2008. aastal avas Toominga Tall OÜ esimese osa moodsaimast tallikompleksist Eestis. Sellest tallist on plaanis rajada suurim ja moodsaim keskus Baltikumis. Seega esimene samm on juba tehtud. Koos sellise suure tallikompleksiga ka kaasnevad suuremad võistlused ja rahvusvaheline tunnus kogu piirkonnale. Esimesed sammud selles suunas on juba tehtud ning 2009. aasta augustis toimusidki esimesed rahvusvahelised koolisõidu võistlused koos Eesti Meistrivõistlustega. Selle tallikompleksiga on seotud mitmed ettevõtted ja klubid. Kõik need ettevõtted ja klubid plaanivad lähima viie aasta jooksul rajada kuni 10 uut alalist ja kuni 7 hooajalist töökohta.

Nagu eelpool mainitud tegutses külas ka garaaž töökoda ning tankla. Lisaks on olemas vana mõisahooned. Nimetatud hooned lagunevad ja nende praegused omanikud ei ole huvitatud nende hoonete renoveerimisest. Nad on pigem huvitatud nende hoonete müügist. Arvestades eelpool toodud fakti on Lilli Küla Arendamise Selts asunud aktiivselt tegelema võimalike investorite otsimisel, et eelpool mainitud hooned nende omanikelt ära osta ja leida nendele hoonetele rakendus. Rakendus oleks soovituslik vastavalt küla arengukavale, mis tagaks küla arengu ja ka potentsiaalsele investorile väljavaate investeeringu tasumiseks.

1.6 Küla infrastruktuuri kirjeldus

Küla läbib Kehra – Soodla maantee T11132 (musta kattega). Maanteel puuduvad sõiduridu tähistavad valged jooned ja helkur postid (suvel õiste ududega võimatu sõita). Peale nimetatud tee on sellelt teelt taludeni viivad kruusateed. Kruusateede olukord on halb. Hõõveldamisi on aeg ajalt teostatud, ent juba aastaid ei ole kruusateedele täidet lisaks veetud. Seega ei anna ka ainult hõõveldamine enam mingi efekti. Põuasel ajal on kruusateede äärsete majade elanikel tõsiseks probleemiks tolmu. Probleemiks talvel on teede libedus, ent viimasel ajal on paranenud talviste teede olukord.

Viitadest on olemas Lilli küla viit Piibe maantee ääres. Liiklust ja liikumiskiirust piiravad märgid on külakeskuse lähedalt mõned aastad tagasi ära varastatud.

Puudub tervet küla haarav ühtne prügimajandus, kuigi Anija valla poolt on kinnitatud korraldatud jäätmete vedaja, ent mitte kõigil majapidamistel ei ole jäätmevedajaga leping sõlmitud.

Posti teenust osutab Soodla side. Postiteenus on hea või isegi väga hea kvaliteediga.

Elektriühenduse tase ei rahulda elanike vajadusi. Liinid ja alajaamad on amortiseerunud. Lisaks puudub küla keskses tänavavalgustus. Kohad, kus liine viimase kolme aasta jooksul on uuendatud, on elekter kvaliteetne, mujal aga ebastabiilne ja kõikuv. Esineb volukatkestusi, kõikuv pingeline kahjustab majapidamismasinaid ja rikub muud elanike vara.

Mobiililevi on külas olemas, kuigi võiks kohati parem olla. Probleemiks on metsa sees olevad talud, kuna nende eraldatuse ja suurte puude tõttu on mobiililevi ebarahuldava kvaliteediga.

Telefoniside küla majades on lahendatud raadiotelefonide baasil. Võimalus traadiga sideteenuste saamiseks on täiesti olemas, kuna eelpool mainitud maantee ääres on 2000 aastate alguses paigaldatud Elion Ettevõtete AS'i poolt valguskaabel, kuid väljavõtte tegemiseks sellest kaablist üksiku majapidamise jaoks on kallis ning seetõttu ka mõttetu.

Avalikku internetipunkti külas ei ole, ent kõigil soovijatel on võimalus liituda mitme eri teenusepakkujate poolt pakutavate traadita interneti teenustega, mille leviala, kasutuskiirus ning kvaliteet on väga head.

2009. aasta alguses renoveeris kohalik veeettevõtja Velko AV Lilli küla pumbamaja. Seega joogivee kvaliteet vähemalt küla keskses on heal tasemel. Siiski on probleemiks endiselt joogivee ja kanalisatsiooni torustik, mida ei ole nende rajamisest saadik renoveeritud. Küll 2007. aasta märtsis renoveeris veeettevõtja Lilli heitvete puhastit, ent selle maht ja võimsus on suhteliselt väike, rahuldades ainult ühe kortermaja vajadusi. Käesolevaks hetkes teadaolevatel andmetel on plaanis eelpool toodud probleemid Velko AV'l, kui trasside haldajal lahendada, renoveerides ajavahemikus 2010-2013 kõik trassid ja lisades heitvee puhastus süsteeme. Seega peaks olukord paranema.

Külas puudub ühtne keskküte ning kõik majad, kaasa arvatud kortermajad on individuaalsel ahjukütel.

Pesemise võimalused täiesti puuduvad kolme kortermaja elanikel. Kolhoosi ajal oli pesemiseks ehitatud külakeskusesse üldkasutatav saun, ent hetkel on see täiesti amortiseerinud, osaliselt lagunenu ja ta asub kinnistul Lilli 51. Sellel majal on ainukese kortermajana olemas normaalsed vannitoad igas korteris. Seega puudub sellel kortermajal ka vajadus ja huvi ning paraku ka finantsiline ressurss hoonet renoveerida ja sauna otstarbel taas kasutusse võtta. Kahjuks on see hoone väga amortiseerunud ning otstarbekam oleks see hoone lammutada.

Bussiliiklus on viimastel aastatel paranenu, ent siiski ei lahenda see endiselt kõigi külaelanike vajadusi ning põhiliseks transpordivahendiks on siiski auto. Võimalus poes käia või Kehrasse liikuda on ka jala või jalgrattaga, ent maantee T11132 on suhteliselt kitsas ja kurviline. Liikumine nimetatud maanteel on ohtlik ja ebaturvaline selle tee eripära tõttu. Seda ennekõike sellepärast, et viimasel ajal on Horizon AS poolt hallatava Kehra paberitehase töö intensiivistunud ja maanteed läbivad puukoormatega raskeveokid.

1.7 Küla kohta muu üldine teave

Küla on rahva arv on aastate lõikes on muudkui tühjenenu, eriti peale ühismajandite lagunemist ja pankrotistumist. Seda ennekõike töökohtade puudumise, vananenud infrastruktuur ja vaba aja veetmise puudumiste tõttu. Seega elukeskkond ei ole olnud kõige atraktiivsem. Õnneks on see trend viimase 3 aasta jooksul peatunud, kuna külas on alustanud tegevust külaselts ning siia on juba tehtud investeeringuid, mis parandavad küla üldilmet ja loovad töökohti. Siiski palju on veel teha.

Lilli külas on palju hoonete varemeid, mis on väga eluohtlikud. Kaks sigalat ja maakivist hooned on lagunenu või siis taastamiskõlbmatuseni amortiseerunud, lisaks on tugevalt amortiseerunud mõis ja kolm nelja korteriga korterelamut Lilli küla keskel.

Keset küla asuva endise Raadiku küüni asemele planeerib Lilli Küla Arendamise Selts rajada Lilli küla seltsimaja ja spordihoone. Hetkes on selle rajamine takistunud veel vaid detailplaneeringu kehtestamise taha.

Neljast korterelamust Lillis on ühel kortermajal oma korteriühistu, mis on parandanud selle kortermaja olukorda.

Siiski mõned positiivsed edusammud hoonete kordategemisel või siis lammutamisel on toimunud. Nimelt viimase kolme aasta jooksul on Korteriühistu Lilli 51 renoveerunud oma majas trepikodade avatäiteid, elektri süsteeme, katust ning osaliselt torustikku.

2009. aastal lammutati külakeskusest küla kõige ohtlikum hoone sigala – söödaköök, mis on küla üldvisuaalsele muljele ja turvalisusele väga positiivselt mõjunud.

1.8 Külaelanike koostöö, hing ja meelsus

Külaelanikud jagunevad pooleks – on passiivseid ning aktiivsed ja ettevõtlikke. Üldiselt valitseb siin rahu ja üksteisemõistmine. Ka on viimasel ajal näha tendentse, et passiivsed elanikud on aktiviseerumas ning ühinemas küla aktiivi poolt läbiviidavatel üritustel ja ettevõtmistes.

Juba 2007. aastast on kohalik põllumajandus ettevõtte teinud koostööd mitmete noortega tegelevate organisatsioonidega – kasutanud suvistel hooajatöödel malevlasi. See on üks võimalus tutvustada linnalastele maaelu võlusid ja samas ka võimalusi teenida taskuraha, saada esimesed tuleristsed töömaailmas ning veeta aktiivset koolivaheaega.

Alates 2006. aastast, kui külaselts asutati on taaselustatud ammused traditsioonid küla jaanipäeva ja jõulude tähistamise näol. Lisaks on külaselts organiseerinud mitmeid ühisüritusi, millest on plaanis välja kujundada traditsioonilised üritused, et liita oma küla elanikke ja teadvustada küla olemasolu välismaailmale.

1.9 Inimkapital

Täielik ülevaade küla tööjõu iseloomust puudub. Olemas on ülevaade nende inimeste kohta, kes on aktiivselt osalenud külakoosolekutel.

Külaelanike seas leidub peaaegu kõikide enamlevinud ametialaste oskustega inimesi – nii ettevõtjaid, talupidajaid, teenistujaid. Teistest enam on külas põllumajanduslike kutseoskustega inimesi, kes jäid töötuks ühismajandite reformimisel ja pankrotistumisel. Praeguste külaelanike hulgas on ka palju pensionäre ja inimesi, kellel pole tänapäevases ettevõtluses töötamiseks piisavalt oskusi, sobivat eriala ning võimalust soovitud ametit omandada.

Külaelu juhivad külaaktivistid. Nende eestvedamisel korraldatakse ühiseid üritusi: pidusid, külapäevad, jaanituled, spordivõistlused jms. Umbes pooled inimesed külas on aktiivse ellusuhtumisega. Lilli küla on elujõuline - siit läheb iga päeva kooli ja lasteaeda 22 last.

Lilli külal on oma külavanem – Bruno Engel kes valiti 9. aprillil 2006. aastal toimunud koosolekul. Enne teda oli külavanemaks aastaid ametliku staatusega (puudus Anija valla külavanema statuut) Villem Madissoo. Külavanem juhib küla tegevust. Külavanema määrab ametisse külarahvas, kohale kinnitab vallavanem vastavalt Anija Valla külavanema statuudile. Külavanema vabastab külarahva koosolek.

Lilli küla teeb koostööd Anija Vallavalitsusega ning teiste ühiskondlike organisatsioonidega.

1.10 Küla lähiümbruskond

Meie läheduses (5 km raadiuses) on lisaks Lilli külale veel 13 küla ja 1 vallasisene linn Kehra. Kuna Anija vallas on kokku 31 küla, siis pea pooled Anija valla küladest asuvad meie küla lähinaabruses. 2010. aasta 1. jaanuari seisuga Kehra linna arvestamata elab meie lähiümbruses 1712 inimest. Lilli küla on oma püsielupaigana registreerinud 118 inimest.

Meie lähiümbruskonnas (5 km raadiuses) asuvad järgmised külad ja 1 vallasisene linn, kelle elanike arv ja vanuseline jaotus on järgmine:

Jrk	Nimi	Elanike arv vanusegruppide lõikes (eluaastat)					Kokku
		0-20	20-40	40-60	60-80	80-100	
1	Aavere	4	7	5	3	0	19
2	Anija	22	30	48	24	4	128
3	Kehra küla	6	6	6	12	2	32
4	Kehra linn	554	828	874	580	160	2 996
5	Kuusemäe	3	2	5	6	2	18
6	Lehtmetsa	187	241	216	100	19	763
7	Lilli	22	43	38	14	1	118
8	Looküla	11	14	13	11	4	53
9	Paasiku	8	17	10	6	3	44
10	Partsaare	0	5	9	10	0	24
11	Raudoja	10	12	16	4	2	44
12	Salumetsa	13	11	9	4	0	37
13	Soodla	9	23	20	25	3	80
14	Vikipalu	15	16	20	9	1	61
15	Ülejõe	60	73	69	38	12	252
16	Valla täpsusega	3	15	17	5	0	40
Elanikke Kokku:		927	1 343	1 375	851	213	4 709

Küla asub hetkel arendatava piirkonna keskmes. Meile teadaolevatel andmetel on juba välja arendatud ja detailplaneering kehtestatud kahel kinnisvarearendus projektil:

- 1) Kaunismaa elamurajoon, mis asub Kuusemäe külas, Lilli külast umbes 5 km kaugusel. Sellesse elamurajooni on planeeritud 20 eksklusiivset elamukrunti jõukamale elanikkonnale, millest 2 on tänase seisuga omaniku leidnud. Andmed pärinevad arendaja kodulehelt www.kaunismaa.ee

Lisaks on kehtestamisel kolm detailplaneeringut:

- 1) Nõmme elamurajoon, mis asub Ülejõe külas. Arendatav ala asub osaliselt Lilli küla territooriumil (küla territoriaalne piir läbib planeeritavat arendust). Sinna plaanib AS Enko rajada kodud oma juhtiv personalile, kokku 20 krunti.
- 2) Raadiku – Lilli küla keskmes asuv kinnistu, kuhu rajatakse ka Lilli küla Seltsimaja-sportihooned. Nimelt planeeritakse sellele kinnistule rajada 2 kortermaja 18 korteriga.
- 3) Aavoja elamurajoon, mis asub Vikipalu külas Aavoja veehoidla vahetus läheduses, Lilli külast umbes 5 km kaugusel. Sellesse elamurajooni on planeeritud 36 elamukrunti, millest 36 on tänase seisuga omaniku leidnud. Andmed pärinevad arendaja kodulehelt www.aavoja.ee

Anija vallavalitsus on loonud sihtasutuse Anija Mõisa Arendus, mis tegeleb Anija külas asuva Anija mõisa arendamisega. Plaanis on see hoone renoveerida.

Grupp ettevõtjaid soovib arendada Soodla külas endist Liivakarjääri, mis on oma varud ammendanud. Sinna plaanivad nad rajada seiklusraja ja krossi raja ATV-dele ning mootorratastele. Planeeritav arendus jääks külast 4 km põhja poole.

Küla keskusest 9 km kaugusele jääb endine Jägala sõjaväe baas, kuhu kaitseministeerium planeerib rajada Jägala väljaõppekeskuse linnaku.

Külast lääne poole 11 km kaugusel asub Raasiku alev, kus elab Raasiku valla kodulehe andmetel 1357 inimest.

Külast põhjapoole 12 km kaugusel asub Kiiu ja Kuusalu alevik, kus elab vastavalt Kuusalu valla kodulehe andmetele 881 inimest ja 1220 inimest.

1.11 Olemasolevad õigusdokumendid, arengukavad, lepingud

Õiguslikud dokumendid:

- Anija valla Külavanema statuut.
- Lilli Küla Arendamise Seltsi põhikiri.

Arengukavad:

- Harju maakonna arengukava.
- Anija Valla arengukava 2007 kuni 2013 aastani, mis on korrigeeritud 08.10.2009 määrusega nr: 125.
- Lilli küla arengukava 2006-2011.

Lepingud:

- Tasuta kasutusvalduse leping Raadiku küüni ja seda ümbritseva maa suurusega 3000 m² kasutamiseks kuni 03. detsember 2020.
- Kohaliku omaalgatuse programmist toetuse eraldamise leping Lilli Küla Arendamise Seltsi interneti lehe uuendamiseks;
- Kohaliku omaalgatuse programmist toetuse eraldamise leping Lilli Küla Arendamise Seltsile Lilli küla Perepäeva 2010 läbiviimiseks;
- Kodulehele (www.lillikyla.ee) serveriruumi rendileping.

2 KÜLA TULEVIKUPILT AASTAKS 2010-2015

2.1 Tulevikupilt ehk visioon

MTÜ Lilli Küla Arendamise Seltsile on tähtis kogukonna areng. Soov on arendada nii rahvast kui võimalusi, mis muudaksid elu elamisväärsemaks: vaba aja veetmise võimalused, töökohad, kommunikatsioonid, koolitused jms.

2.2 Kujutus kaugemast tulevikust

Külast ja selle lähimast ümbrusest on kujunenud Ida-Harjumaa tõmbekeskus. Küla ja kogu piirkonda tuntakse ka rahvusvahelisel tasemel. Seda ennekõike siia rajatud spordirajatiste ja tööstuse poolest.

Küla on muutunud aktiivset ennekõike sportlikku tegevust pakkuvaks heakorrastatud elamis- ja puhkepiirkonnaks, mis lähtub loodussäästvatest põhimõtetest. Arenev infrastruktuur, küla soodne asend Jägala jõe ääres ja Lilli karjamõisa ümber on muutnud Lilli küla atraktiivseks turismiobjektiks. Siin tegutseb rahvusvaheliselt tunnustatud ratsakeskus, tegutseb aktiivselt spordi- ja kultuurikeskus.

Küla elanikkond on kasvanud – siia elama asunud noorte perede arvel. On ehitatud uusi hooneid ja renoveeritud vanu. Lagunenud hooned on lammutatud või renoveeritud. Paranenud on olukord ettevõtluses ja põllumajanduses.

Piirkonnas tegutseb tugev, teovõimeline külakogukond. Külaelu ja -arengut koordineerib ja juhib küla eestseisus. Külaelanikele on omaseks saanud positiivne mõttelaad külaelu ja ühistegevuse suhtes. Mittetulundusühinguna saab küla koostada projekte ja taotleda fondidest rahastusi ühe või teise ettevõtmise tarvis. Toimib ühtne külaelu korraldamine, infolevik ja -vahetus.

Hea koostöö on saavutatud teiste küladega, inimeste liikumis- ja sportimise võimalused on kasvanud tänu küladevahelise matka ja spordirajale. Paranenud on koostöö kõigi ümberkaudsete külade inimeste, külaseltside ja kohaliku omavalitsusega. Korraldatakse mitmeid ühisüritusi ja veedetakse koos aktiivselt aega. Kasvanud on kõigi ümbruskonna kodukoha identiteedi tunne. Jätkub koostöö külaliikumise vallas nii maakondlikul, riiklikul kui rahvusvahelisel tasandil.

Külas on välja kujunenud omad ühisüritused ja traditsioonid. Valmis on ehitatud Lilli küla seltsimaja- ja spordihoone, kus on suur sisevallimänguväljak, seltsitegevuse ruumid, internetipunkt, lastemängunurk, kohvik ja pesemisvõimalused. Seltsimajas tegutsevad erinevad huvialaringid, toimuvad koolitused, õppe- ja teabepäevad. Lilli karjamõisas paikneb hotell ja restoran. Taastatud on garaaž – töökoda, mis pakub oma teenuseid nii kohalikele põllumeestele, kui ümbruskonna autoomanikele. Töötab tankla, kus on võimalik kõigil ümbruskonna auto- ja liikurmasinate omanikel tankida kõrgekvaliteedilist kütust. Anija mõis jääks kultuurikeskuseks ja kallimate hotellikohtadega hooneks. Mõlemad täiendaksid üksteist.

Teed on aastaringelt hooldatud ja maanteed lähiumbrus heakorrastatud. Paranenud on ühistranspordiühendus Kehra ja Tallinnaga. Välja on ehitatud bussiootepaviljonid. Bussipeatus on toodud kortermajade juurde. Küla turvalisuse tagab töötav naabrivalve, taastatud on tänavavalgustus.

Välja on ehitatud kaheksat küla läbiv Kehra – Soodla – Anija - Kehra maantee äärne valgustatud kõvakattega spordi ja matkarada. Kus talvel on võimalik lume olemasolul ka suusatada.

Küla keskusesse on rajatud autode parkla nii omadele inimestele, kui külalistele.

Külarahva poolt on käivitatud programm küla loodus- ja muinsuskaitse ning muude kaitsealuste objektide korrashoiuks. Nii küla kui ka turismiobjektid on märgistatud.

Paljude külaelanike elatusallikaks on vähemalt üks suurem tööstus, osa neist tegeleb pideva küla korrashoiuga.

Külakeskusesse on rajatud tsentraalne keskküte. Korterelamud on renoveeritud ja/või ehitatud uued. Lisaks on rajatud uusi elamuid. Kortelemudete sisehoovis asuvate puukuuride ala on korrastatud.

2.3 Eelisarendatavad valdkonnad tähtsuse järjekorras

Eelisarendatavad valdkonnad koorusid välja elanike küsitlusest ja külakoosolekutelt.

1. Lilli küla seltsimaja- ja spordihoone ehitus.

Lilli küla jaoks on olnud juba kauaaegne probleem, et rahval puudub kooskäimise koht, kus sporti teha ja vabaaega sisustada. Kunagi oli meie külas seltsimaja kus rahvas käis koos ka ümbruskaudsetest küladest. Kahjuks kunagise seltsimaja tagasi ostmine ja korda tegemine käib meile üle jõu ja tulevikku silmas pidades ei rahuldaks see hoone kõiki meie vajadusi.

2. Erinevad kultuuri üritused: heategevuslik perepäev, jaanipäev, jõulud, laadad, noortele suunatud üritused, rahvusvaheliste spordivõistluste korraldamine jms.

Ühisüritusi on vaja ennekõike kohalike elanike liitmiseks ja üksteise paremini tundma õppimiseks, et tekiks ühtekuuluvus ja kodukandi identiteedi tunne. Ka on sellisel üritustel teine positiivne alatoon: külarahvale võimaluse andmiseks ise midagi ära teha (ürituse korraldamine ja läbiviimine) ja küla tutvustamiseks.

3. Parkimisprobleemide lahendamine

Kuna kõik hooned on ehitatud nõukogude ajal, siis ei osatud arvestada autode parkimisprobleemidega kortermajade juurde. Külas on suhteliselt vähe kortermaju ja nende korterite arv on ka väike. Seoses sellega oleks mõttekam kõigi kortermajade parkimisprobleemid lahendada ühiselt.

4. Kaheksat küla ühendava spordi- ja matkaraja välja arendamine.

Kuna küla asub Kehra keskust kõigest 4 km kaugusel ja bussiliiklus on halb ja kõigi külaelanike vajadusi arvestades mõttetult kulukas, siis oleks otstarbekam välja arendada universaalse kasutusega spordi- ja matkarada. Seda ennekõike selleks, et kogu ümbruskonna elanikud saaksid vabal ajal sportida ja liikuda tervislikult ning keskkonna säästlikult ka külade ja vallasise linna Kehra vahel.

5. Spordiklubide tekke soodustamine ja arendamine

Iga spordirajatise juurde paeks kuuluma mõni aktiivne spordiklubi, kes tegeleks aktiivselt oma ala edendamise, mis tagaks nii selle spordiala harrastajatele kvaliteetse treeningud, koolitused, võistlustest osavõtu kui ka spordirajatise aktiivse kasutamise. Selleks, et vastavad klubid saaksid aktiivselt tegutseda on vaja igati soodustada nende tegevust ning panna spordiklubid ühiselt tegutseda, et tagada ka spordiklubide finantseerimine.

6. Küla ühise keskkütte süsteemi, ja muude kommunikatsioonide välja arendamine.

Seoses planeeritavate uusehitistega (2 kortermaja ja Lilli küla seltsimaja ja spordihoone) ning seltsimaja liitumisega energiavõrku tuleks välja vahetada kõik amortiseerunud juhtmestikud ja õhuliinid Lilli külas. Neid töid aga Eesti Energial plaanis teostada ei ole.

7. Tänavavalgustuse rajamine.

Küla on õhtuti ja öösiti täitsa pime, millega suureneb kuritegevuse ja vigastuste oht. Tänavavalgustus hõlbustab ka Naabrivalve sektori tegevust

8. Majutus ja restorani koha välja arendamine.

Kogu Anija vallas puudub korralik toitlustus ja majutus koht. Soovime sellise koha välja arendada, et tagada külastajate pikemaajaseks püsimine piirkonnas eriti arvestades suurvõistlusi nii ratsakeskuses, kui seltsimaja-spordihoones.

9. Töökohtade loomine, hoonete rajamine

Siin mõeldakse ennekõike juba tegutsevate ettevõtete ja ühingute arengut ja tootmiseks vajalike hoonete rajamist või finantseerimist, millega planeeritakse uute töökohtade teke. Alati teretunud on ka uued ettevõtjad, kes sooviksid meie külas oma tegevust alustada või laiendada.

10. Bussipeatus korrusmajade lähedal.

Soovime tuua bussipeatus koha Lilli küla keskusesse kortermajade juurde kuna nendes elavad inimesed on ühistranspordi kasutamise sihtgrupp.

11. Heakorrastustööd.

Nii looduse kui inimeste poolt tekib ikka prügi ja prahti, mida on vaja ümbruskonnas koristada ja korrastada. Sellised üritused ja ettevõtmised tuleb läbi viia ennekõike talgute korras, et inimesed oskaksid ka ise hinnata selle töö vilju.

12. Kortermajade hooldus-remont

Kortermajad Lilli külas on väga halvas seisukorras. Kuigi enamus korterid on eraomanike omad siis koostöös on nende hoonete renoveerimine soodsam ja kiirem.

13. Mängu- ja spordiväljakud, haljastus, hooldus, aiad.

Vajalik ennekõike noorte vabaaja sisustamiseks ja kuritegeliku ning alkoholismi vastase ennetustöö läbiviimiseks.

14. Külateede hooldus

Parandab liikumisvõimalusi ja vähendab negatiivseid mõjusid transpordi vahendite liikumisel.

15. Lagunenud põllumajandushoonete lammutamine või taastamine.

Meie külas on palju lagunenud vanu hooned kus lapsed käivad mängimas ja turnimas. Sellised hooned on ohtlikud ja näotud ning rikuvad küla üldpilti ja mainet

16. Korralik valdadevaheline infoportaal.

Infovahetus muutub paremaks ja inimesed saaksid kiiremini üksteisega kontakti ning õpiksid üksteist ka tundma.

17. Garaaž-remonditöökoda ja tankla.

Lilli külas ja lähiümbruses on mitu suur põllumeest, kellel on vajadus põllumajandusmasinate hoolduseks ja remondiks. Nii eelpool mainitud põllumehed, kui ka teised lähiümbruskonna inimesed vajavad oma transpordivahendite käigushoidmiseks kvaliteetset kütust. Lähim tankla asub Kehra linnas, ent traktorite ja liikurmasinate tankimiseks asub see liiga kaugel ja erimärgistatud kütust seal ei müüda. Selleks, et tankida oma traktoreid ja liikurmasinaid ostab iga põllumees suurema koguse kütust omale koju vaatidesse. Selline ladustamine aga on potentsiaalne keskkonna reostuse allikas. Et vähendada keskkonna reostuse ohtu ja tagada põllumeestele pidevalt kvaliteetse kütuse olemasolu on mõttekas rajada koostöös mõne kütusemüüjaga ühine automaattankla kunagise kolhoosi tankla maa-alale.

3 TEGEVUSKAVA

Tegevuskava on kokkuvõtte Lilli küla koosolekutel läbi viidud küsitlustest aastatel 2006-2009.

- Lilli Küla seltsimaja ja spordihoone ehitus;
- Erinevad kultuuri üritused: heategevuslik perepäev, jaanipäev, jõulud, laadad, noortele suunatud üritused jms.;
- Parkimisprobleemide lahendamine;
- Spordi- ja matkaraja välja arendamine;
- Mängu- ja spordiväljakud,
- Küla ühise keskkütte süsteemi, veevärgi ja kanalisatsiooni välja arendamine;
- Tänavavalgustuse taastamine;
- Heakorrastustööd;
- Majutus ja toitlustuskoha välja arendamine;
- Bussipeatus korrusmajade lähedale
- Kortermajade renoveerimine
- Külateede hooldus;
- Lagunenud põllumajandushoonete lammutamine või taastamine;
- Foorum internetis;
- Remonditöökoda ja bensiinijaam.
- Vabaaja sisustamine

3.1 SWOT analüüs Lilli küla kohta:

Tabel 1. SWOT analüüs

<p>Tugevused</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Palju uusi noori peresid 2. Suurtööstuse ehitus – töökohtade teke. 3. Ratsaspordikeskus. 4. Asutatud ja asutamisel olevad spordiklubid 5. Lähedus suurtele keskustele 6. Arenev piirkond 7. Ilus loodus 8. Korras riigimaanteed 9. Tegutsev külaaktiiv 10. Raudtee ja Piibe maantee lähedus 11. Ettevõtjate huvi lähiümbruskonda arendada 	<p>Ohud</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Töökohtade teket ohustab majanduslangus. 2. Keskuste lähedus tekitab varguste ohu. 3. Seoses töökohtade tekkimisega reostuse oht loodusele. 4. Külaaktiiv „põleb läbi“! 5. Tegevusetuse tõttu inimesed lahkuvad ja tarvitavad alkoholi. 6. Ümbruskonnas pole kohta kus vaba aega veeta ja sporti teha. 7. Vananenud kommunikatsioonid pärsib piirkonna arengut ja lõhub kasutusele võetavaid seadmeid. 8. Projektide rahastus taotlusi ei kiideta heaks. 9. Rajatavad objektid ei leia optimaalset kasutust
<p>Nõrkused</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Külarahval ei ole ühist kooskäimise kohta. 2. Puudub matka ja spordirada, et sportida ja külastada naaber külasid. 3. Külades vähe üritusi ja ühiseid ettevõtmisi 4. Lastel puudub koht kus mängida ja sporti teha 5. Risustumine. 6. Lähiümbruses puuduvad majutuskohad ja korralik söögi koht. 7. Ametliku bussipeatuse puudumine korrasmajade lähedal. 8. Lilli külas on õhtuti ja öösel pime, tänavavalgustuse puudumine. 9. Kortermajad vajavad hooldus-remonti ja parkimisvõimaluse puudumine. 10. Külas puudub ühine keskkütte süsteem, kaasaegne veevõrk ja kanalisatsioon. 11. Külavaheteed on halvas seisukorras. 12. Palju lagunenenud ja varisemisohtlike hooneid. 13. Külarahvas on osaliselt passiivne ja alkoholilembene! 14. Ebapiisav infovahetus. 15. Transpordihoiduse ja kütuse koha puudumine. 	<p>Võimalused</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Soodne asukoht 2. Erinevad kultuuri üritused: heategevuslik perepäev, jaanipäev, jõulud, laadad, noortele suunatud üritused jms. 3. Struktuurfondide kaasamine külaarengusse 4. LEADER programmi käivitamine 5. Aktiivsema elanikkonna lisandumine 6. Rahvusvahelise tuntuse tekkimine 7. Korras tänavavalgustus 8. Valmib seltsimaja ja spordihoone 9. Spordiklubide arendamine 10. Erinevate sportimisvõimaluste harrastamise võimalus 11. Spordivõistlused ja –laagrid, piirkonna arengu mootoriks; 12. Noorte töökasvatuse arendamine – Suvisel ajal Õpilasmalevate kaasamine 13. Suur-tööstuse valmimine – töökohtade teke. 14. Invaliikumise arendamine 15. Korralik valdadevaheline infoportaal 16. Korralik toitlustus ja majutusasutus kui turismi piirkonna mootor. 17. Transpordi remonditöökoda ja automaattankla.

SWOT analüüsi tehti läbi selleks, et külarahvas saaks selge pildi:

Mis neil juba hetkel külas on head - TUGEVUSED?

Mis nende heaolu ohustada võib - OHUD?

Millised on külas nõrgad kohad – NÕRKUSED?

Millised on külas võimalused, mida saaksime ise paremaks teha – VÕIMALUSED?

3.2 Arengukava finantseerimine

Finants plaan kajastab MTÜ Lilli Küla Arendamise Seltsi hetkel toimuvaid ja planeeritavaid tegevusi tulevastel aastatel. Siin kajastub projekti nimi, aeg millal projekti planeeritakse, planeeritav summa ja finantsallikas kust ollakse valmis saama lisa rahastust. Täpsemad summad ja Finantseerimise allikas selgub iga projekti töö käigus.

Tabel 2. Finantseerimise plaan

Jrk	Tegevus/projekt	Aeg	Planeeritav summa	Finantseerimisallikas
1.	Lilli küla seltsimaja ja spordihoone ehitus	2010-2015	12 000 000.-	PRIA, LEADER, Anija Vallavalitsus, MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts, sponsorid, annetused, investori kaasamine
2.	Iga aastane heategevuslik perepäev	2010-2015	50 000.- aastas	LEADER, KOP, KYSK, Anija Vallavalitsus, MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts, sponsorid, annetused
2.1	Iga aastased ratsaspordi võistlused (kuni 2 tk aastas)	2010-2015	200 000.- (võistlus)	LEADER, KOP, KYSK, Anija Vallavalitsus, RSK Kentaur, sponsorid,
2.2	Iga aastane Lilli küla jaanipäev	2010-2015	20 000.- (aasta)	KOP, KYSK, Anija Vallavalitsus, MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts, sponsorid,
2.3	Lilli küla jõuluüritused	2010-2015	10 000.- (aasta)	MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts, sponsorid,
3.	Parkimisprobleemide lahendamine külakeskuses	2014	1 000 000,-	LEADER, Anija Vallavalitsus, MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts, sponsorid, investori kaasamine.
4.	Kaheksa küla ühendava matka- ja spordiraja välja arendamine	2010-2015	5 000 000,-	LEADER, Anija Vallavalitsus, MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts, sponsorid, annetused, investori kaasamine
5.	Spordiklubide tekke soodustamine ja arendamine	2010-2015	2 000 000,-	LEADER, Anija Vallavalitsus, sponsorid, annetused, PRIA, Klubi liikmed
6.	Küla ühise keskkütte süsteemi, ja muude kommunikatsioonide välja arendamine	2015	2 000 000,-	LEADER, Anija Vallavalitsus, MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts, investori kaasamine, Kortermajade elanikud, Velko AV

Jrk	Tegevus/projekt	Aeg	Planeeritav summa	Finantseerimisallikas
7.	Tänavavalgustuse rajamine, Tehnovõrkude renoveerimine, alajaama ümberpaigutamine	2010-2013	1 000 000.-	LEADER, Anija Vallavalitsus, MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts, investori kaasamine.
8.	Majutus ja restorani koha välja arendamine	2010-2015	5 000 000.-	Investor kaasamine
9.	Töökohtade loomine, hoonete rajamine	2010-2015	30 000 000,-	Investori kaasamine
10.	Bussipeatus korrusmajade lähedal	2013	40 000.-	Vallavalitsus, MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts
11.	Heakorrastus tööd	2010-2013	25 000.- (aasta)	LEADER, MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts, sponsorid,
12.	Kortermajade hooldus -remont	2010-2013	5 000 000.-	LEADER, Korteriühistud, Kredex
13.	Mängu- ja spordiväljakud, haljastus, hooldus ja aiad.	2010-2015	1 500 000.-	PRIA, LEADER, KOP, Anija Vallavalitsus, MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts, sponsorid, annetused
14.	Külateede hooldus	2010-2013	1 000 000.-	PRIA, LEADER, KOP, Anija Vallavalitsus, MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts, sponsorid, annetused
15.	Lagunenud põllumajandushoonete lammutamine või taastamine	2010-2013	1 000 000.-	PRIA, Bj Tootmise OÜ
16.	Korralik Anija vallarahva infoportaal	2010	25 000.-	KOP, LEADER, Anija Vallavalitsus, MTÜ Lilli Küla Arendamise Selts, sponsorid, annetused
17.	Garaaž-remonditöökoda ja tankla	2010 - 2015	5 000 000,-	Investori kaasamine

Finantsplaani vaadatakse läbi iga aasta jooksvalt kevadel ja sügisel toimuvatel Lilli küla üldkoosolekutel, tehakse parandus ettepanekud ja viiakse sisse muudatused Lilli külarahva hääletuse tulemusel.

3.2.1 Omavahendid

Kõik tööd (v.a. spetsiifilised) tehakse ära külaelanike poolt. Spetsiifilised tööd teevad oma ala spetsialistid, sinna hulka kuuluvad kortermajade renoveerimine ja ehitiste rajamine. Omavahendid on MTÜ Lilli Küla Arendamise Seltsil kesised, püüame välja arendada oma nišši toodete ja teenuste näol kust oleks võimalik seltsile ka tulu teenida. Hetkel on iga aastaseks sissetulekuks liikmemaks leibkonna peale 350 EEK. Lisaks oleme kehtestanud 1000,00 kr (Projekti kohta) osalustasu Lilli küla Seltsimaja- spordihoone ehituse omaosaluse katteks. Oleme alati avatud ka kõrval küla inimestele kuna oma ühe küla arenguga laienevad hüved ka ümbruskonda.

Hetkel 1. detsembril 2009 oleme kogunud tulu seltsile lisaks liikmemaksule veel koolituste, annetuste, õnneloosi müügi ja heategevuslike ürituste korraldamisega.

3.2.2 Valla abi

Anija vallaga soovime arendada meeldivat koostööd. Lisaks oleme ka taotlenud vallast finantsvahendeid omaosaluse katmiseks. Fondidest rahastuste saamisel omaosaluse toetamist.

3.2.3 Investorite kaasamine

Käesoleva Arengukava raames on toodud nii mitmeidki tegevusi, mille läbiviimiseks ja teostamiseks on plaanis kaasata investoreid, et saavutada parim tulemus, stabiilsem areng ning jätkusuutlikus.

3.2.4 Välisabi

Taotleme finantsilist abi organisatsioonidest.

3.3 Arengukava jälgimine, korrigeerimine

Arengukavas seatud eesmärkide ja tegevuse elluviimist vaadatakse üle ja korrigeeritakse igal aastal sügisel ja kevadel Lilli küla üldkoosolekutel. Nendel koosolekutel esineb külavanem ettekandega tehtud töödest ning tehakse parandus ettepanekud arengukava täitmiseks. Koosolekul on õigus vastavalt MTÜ Lilli Küla Arendamise Seltsi põhikirjale viia sisse muudatusi ja täiendusi arengukavasse.

Arengukava täitmist jälgib külaaktiiv.

4. KOKKUVÕTE

Kokkuvõttena saab öelda, et piirkonnas elab arenemisvõimeline elanikkond, ollakse info- ja sidevahendeid omav kodupaika hindav rahvas. Küsitletud on oma kodukohta hoidvad, piirkonda armastavad, selle tuleviku pärast muret tundvaid valdavalt optimistliku hoiakuga inimesed, kes on valmis aitama piirkonna arengule kaasa jõukohaselt ja erinevatel viisidel.

Elanike hinnangud, ootused ja ohud on pingeritta seatud Lilli küla koosolekul, mis toimus 9. märtsil 2006 SWOT – analüüsi raames. Parandus ettepanekud saab sisse viia vaid Lilli küla üldkoosolekul.

5. LISAD

Lisa 1 Ajalugu

Küla territoorium kuulus muinasajal Rävalla maakonda. Rävalla maakond koosnes kolmest muinaskihelkonnast, läänepoolne osa kandis nimetust Womentakae (Võhmatagune), keskosa oli Ocrialae ja idapoolne osa Repeli kihelkond. Lilli küla kuulus Repeli muinaskihelkonda.

1219. aasta juunis purjetas Taani kuningas Valdemar II oma hiigellaevastikuga (500 – 1000 laeva) eestlaste muinaslinnuse Lindanisa alla ja randus siin oma sõdalastega (Julius Põldmäe- “Harju- Jaani kihelkond läbi aegade” Tallinn 1992). Taanlased võeti eestlaste poolt sõbralikult vastu, kui aga selgus, et külaliste kavatsused ei olnud sama sõbralikud, tungiti öösel taanlaste laagrite kallale. Kuigi võideldi vapralt, tuli eestlastel ülemvõimule alistuda ja taanlased jäid linnusesse püsima. Varsti alistati ka Lindanisa lähim ümbrus ja kohe hakati ka linnuse asemel uut linna, taani linna ehitama. Sellest sai Tallinn. Kuningas lahkus sõdalastega varsti Tallinnast, jättes maha väikese sõjaväeüksuse ning enda asendajana, asehaldurina Lundi peapiiskopi Andreas Suneseni (Sunepoja).

Andrase ülesandeks jäi peale maa veel vaba osa alistamise taani võimule ka elanikkonna ristimine – paganlike, enda usu kommete järgi elavate eestlaste pööramine ristiusku. Ristimist hakkasid teostama taani preestrid, kes väljudes Tallinnast läbisid eestlaste muinaskihelkonnad küla – külalt, märkisid üles küla nime, selle suuruse adramaades (adramaa tähendas 12 –13 sajandil talukohta, mille põllu harimiseks oli vaja üht rakendit mehe ja adraga. Adramaades mõõdeti ainult põllumaa suurust, kuna põld oli eraldi omaniku pidamisel, heina ja karjamaad aga küla talude ühispidamisel. Üks adramaa vastab Põhja-Eestis umbes 8-12 ha suurusele põllumaatükile, missugune suurus oli omane Põhja-Eesti vanataludele), ning küla valdaja nime. Taani mungad jõudsid praeguse Lilli küla alale 1220.aasta kevadtalvel. Munkade ristimisretkedel kogutud andmed koondati ühte tervikusse, kirjapandu redigeeris Tallinna

piiskop Thorkill 1241 aastal, ning koguteosest sai raamat "Liber Censur Daniae" – Taani Hindamisraamat. Liber Censur Daniae on praegu alles ja asub Taani Riiklikus Arhiivis. Taani Hindamisraamatu kohta on kirjutanud põhjaliku uurimuse Taani päritoluga ajaloolana dr.phil.Paul Johansen, kes töötas aastatel 1924-1939 Tallinna Linna Arhiivis, 1934.a alates selle juhatajana. Ta emigreerus 1939.a ja on kirjutanud hiljem Saksa Föderatiivses Vabariigis mitmeid kaalukaid uurimusi Eesti ajaloo kohta. Paul Johansen "Die Estländische des Liber Censur Daniae" Kopenhaagen H.Hagerup, Reval F. Wasswemann 1933 asub Tallinnas Rahvusraamatukogus.

Praeguse Lilli küla territooriumil olid 1240 aastal Kõlu ja Pirso külad.

Kõlu küla (LCD-s Kohoy) suuruseks oli 15 adramaad, valdajaks oli Hvith-Lamberti sugulane (Johansen P. lk 439) Johannes Slewentorp. 1355. aastal läheb küla Johannes Slewentorpilt üle sõjamehele rüütel Nicolaus Abicnasonile. 18.sajandi alguses rajati küla maaalale mõisakoht, mis 1723.aastal oli tühi. 1355.aastal on külas 16 adramaad, 1555.aastal 4 talu 10 adramaaga, 1586 aastal 3 talu ja 1 üksjalg, 1692 aastal 7 talu 4,5 adramaaga. 1744. aastal 4 talu 2 adramaaga. Küla nimed on olnud . 1355 – Kollo; 1555 – Kolo; 1561 – Kollow; 1671, 1692, 1723, 1774 – Kollo; 1762 – Kõllo; 1900.aastal Kõlu küla.

Pirso küla (LCD-s Pirso) suuruseks oli 13 adramaad, neist 8-l adramaal valdaja nimetamata, 5 adramaal valdaja Hvith Lamberti sugulane (Johansen P. lk 550 - lisa). 1355 aastal läheb küla Johannes Slewentorpilt üle rüütel Nicolaus Abicnasonile, 1377 aastal kuulub selle pärijale Rootsisis. 1497.aastal on küla üks osa Anijast ja kuulub Herman Soye'le, Anija mõisnikule. 1497.aastal pandib Herman Soye pool küla Tallinna Jaani seegile, kes seda valdas teadaolevalt veel 1515, 1526 ja 1537 aastal. 1355.aastal nimetatakse Pirso mõisat ja veskit kokku 24 adramaaga, ja küla nähtavasti enam ei eksisteeri. Küla on selleks ajaks poolitatud kaheks, kuna 1515.a märgitakse, et küla lõunapoolne osa 3 taluga kuulub Tallinna Jaani Seegile. See osa asub ühel kõrgendikul. Tähelepanu äratav fakt, et 1355.aastal, s.o. ainult 12 aastat pärast Jüriöö ülestõusu märgitakse Pirsol 24 adramaa suurust mõisa, küla sealjuures aga üldse ei nimetata. Ajalookirjanduses on avaldatud seisukohta, et 15.sajandi esimesel poolel on esinenud rohkesti mõisaid, mis maasuuruselt ületasid talumajapidamisi. Sama kehtib nähtavasti ka Pirso mõisa kohta. Hiljem on aga sellised suured mõisad kadunud ja alles palju hiljem hakkavad mõisad tunduvalt suurenema. Võimalik, et varajaste suurmõisate puhul on tegemist ajalooallikate vääriti mõistmisega (Herbert Ligi "Talupoegade koormised Eestis 13.sajandist 19.sajandi alguseni" Tallinn 1968, lk 96). Pirso mõisa puhul on just täpselt nii, sest 1497. aastal on mõisa asemel jälle küla, seekord 12 adramaaga ning adramaade arv ei näita hiljem enam mingisugust suurenemist. Arvan, et kui 1555.a märgiti Pirso mõisat ja veskit 24 adramaaga, siis oli siia juurde arvatud ka Soodla küla, kus oli Anija mõisa vesiveski.

1564. aastal nimetatakse üht Lelle Jani talu Pirsus, 1692. aastal on olemas 2 Lilli talu, samuti 1755.aastal. 1497.a on märgitud üks osa 3 taluga ja 6 adramaaga (see oli Jaani Seegile renditud küla osa), 1515.a - 3 talu 12 adramaaga, 1548.a - 5 talu 10 adramaaga, 1586.aastal 8 talu ja 3 üksjalga (metsamaal elunev talupoeg Eestis, kes tegi mõisale ühe jalapäeva nädalas), 1692.aastal 18 talu 11 adramaaga, 1765 aastal – 20 talu 10 adramaaga, 1837 aastal 20 talu 227 elanikuga (keskmiselt 11 elanikku talus). Küla nimed on olnud: 1355 – Pirsen; 1548 – Pyrse; 1551 – Pürsze; 1515, 1537 – Pyrzal; 1526 – Pirzel; 1586 – Pirsch; 1548 – Pirsokulla; 1765, 1837 – Pirso.

1700- 1710. aastail kestis Eesti territooriumil Põhjasõda venelaste ja rootslaste vahel, mis laostas maa majanduslikult. Sõja lõpukuul Eestisse jõudnud kohutav katk, rahva keeles ja meeles "must surm", tegi aga elanikkonnas niisugust laastamistööd, mida pole olnud ei enne ega pärast seda. 1712.ja 1716.a viidi Eestis Eestimaa kindralkuberneri vürst Aleksander Menšikovi korraldusel läbi loendused. Nagu need loendused näitasid olid inimkaotused 1710.a katkus olnud kohutavalt suured. Anija mõisas oli surnud katku 87,7 % ja Kehra mõisas 90,4 % elanikkonnast. Kuna 1712. Ja 1716.aastate loendused olid viidud läbi kiirustades ja puudulikult ning tekkinud vaidlus Vene Senatiga Eestimaa elanikkonna maksustamise pärast, viidi Senati

otsuse kohaselt 1725.a. sügisel ja 1726. a. talvel läbi uus loendus, mis oli juba hoopis põhjalikum eelmistest. Kuna küsitlus viidi läbi vande all Jumala nimel, võib arvata, et kontrolli andmed olid õiged. Allikpublikatsiooni "Eestimaa 1725 – 1726 a. adramaarevisjon. Harjumaa" Tallinn 1988.a. järgi elasid Anija mõisas Pirso külas: kolmveerandadrik Purrikas, veeranda drikud Laur; Otsa Jürri; Kucke Jahn; Lilli Hinno; Ohaka Mart; Andresse Mick, Kocka Tõnno; Ellep Hans, kelle juures elab üks soomlane ja Pao Jaak. 1725 – 1726 a. revisjoni materjalidest nähtub, et inimeste arv kiirelt suureneb. Suur on alla 15. aastaste laste arv, see on nende laste, kes on sündinud peale sõda ja katku. Maa ei tohtinud jääda tühjaks, talupojad harisid üles enda ja püüdsid harida ka naabrite tühjaks jäänud maad.

Ajalooallikad kõnelevad, et juba 1695.a Harju-Jaani kihelkonnas kapten Stackelbergi mõisas tegutsenud kool ning 1703.a õpetatud lapsi ka sama kihelkonna teistes koolides, kuid 1715.a visitatsioonil kihelkonnas enam koole ei olnud. 1717.a alustas tegevust Harju-Jaani köstrikool. 1738. a. avati koolid ka Kehras ja Anijal (Loone N. "Harju- Jaani kihelkonna ajalugu Põhjasõjast kuni pärisorjuse kaotamiseni 1710 – 1816". Käsikiri(1931) Tartu Ülikooli Teaduslikus Raamatukogus, lk 106). Aga varsti nende koolide tegevus soikus. 1766.a olid mõisad kohustatud asutama nn. mõisa ehk külakoole. Harju-Jaani kihelkonnas hakkas asi kohe edenema ning esimesena asutas kooli Eestimaa rüütelkonna peamees, Anija mõisnik Stael von Holstein Pirso külla. 1797.a oli aga köstrikool ainukeseks kooliks Harju-Jaani kihelkonnas. Kui kaua kool Pirso külas tegutses, kus kool asus ja kes olid õpetajad, vajab veel uurimist. Koolist on rääkinud ka Ellepi talu peremees Uno Salundi.

Ka Lilli küla mehed olid nende Anija meeste hulgas, kes 21. juulil 1858.aastal Tallinna õigust nõudma läksid ja seal peksu osaliseks said. (lisa – tõlge ajalehest Kolokol 1.dets 1858 nr 29). Anija mõisnik Constantin von Ungern-Sternbergi poolt toimus Lilli küla talude müük ajavahemikus 1870 – 1882. Kuuepäevatalu keskmiseks hinnaks oli 4000 rubla.

Lilli küla talud

Lilli külas olid 16.juuni 1940. a seisuga järgmised talud (lisa skemaatiline kaart)

1. Värava A-54 – 20,43 ha – Juhan Lahe
2. Sepa A-61 – 7,76 ha – Otto Eert
3. Metsaülema A-60 –5,35 ha – Metsade Valitsus
4. Uustalu A-69 – 51,02 ha – Aleksander Ots
5. Kadarbiku A-68 – 38,67 ha – Liisa Toming
6. Lilli A-65 – 42,17 ha – Johannes Liigmann
7. Nurme A-67 – 47,70 ha – August Piirsalu
8. Kangru A-66 – 45,34 ha – Jaan Vilimäe
9. Rimmelgamäe A-64 –47,63 ha – Mikk Rebase
10. Reinu A-58 – 18,24 ha – Mihkel Niin
11. Kure A-57 – 28,40 ha – Kristjan Kuuskmann
12. Mihkli A-55 – 28,73 ha – Hendrik Mäe
13. Nõlva A-56 – 30,48 ha – Aleksander Liigmann
14. Söötevälja 13 – 78,53 ha – Villem Hanstein ja Aleksander Tõnisson
15. Ellepi 18 – 52,618 ha – Jakob Salundi
16. Kokka 16 – 42,79 ha – Pauline Ilves
17. Piirsoo 17 – 42,14 ha – Villem Kuutmann
18. Kopli 63 – 2,042 ha – Johannes Mittus
19. Visternäe 19 – 47,28 ha – Anna Eesti
20. Anija Elektriijaam – 39,09 ha (sellest Lilli külas 10,0 ha)– Ferdinand Petersen
21. Raadiku A-52 – 28,71 ha – Mart Lepp

Kokku oli 21-l talul maad 716,03 ha, keskmine talu suurus oli 34,09 ha

Üle 50 ha suurusi talusid oli külas 3:

1. Söötevälja 13 – 78,53 ha
2. Ellepi 18 – 52,618 ha
3. Uustalu A-69 – 51,02 ha

Talud olid jõukad, kasvatati hulgaliselt loomi, ehitati uusi hooneid. Oli mitmeid paljulapselisi peresid. Tulu saadi põhiliselt piima ja liha müügist.

Küla normaalse arengu ja inimeste normaalse elu lõpetas Nõukogude okupatsioon ja sellele järgnenud repressioonid. Kure talu peremees Kristjan Kuusmaa arreeteriti ja pere küüditati 14.juunil 1941 Siberisse. Kristjan lasti maha 21.04.1942 a. Tema abikaasa Alide ja tütar Liia tulid tagasi Eestisse. Pojad Valdek, Ülo ja Lembit jäid vabanedes elama Siberisse. Kogu vara jäi maha ja tassiti laiali. Praegu elab Liia Kristjani tütar Kuusmaa oma endise kodutalu elumajas. Alide Kuusmaa suri 1986.aastal.

Kopli 63 talu, mille suurus oli 2,04 ha, maal oli lubjavabrik, mida kutsuti Kehra Lubjatööstuseks. Omanik oli Johannes Mittus (sündinud 11.04.1893 Martna vallas ja surnud 1957. a Toronto lähedal Kanadas). Tal oli Tallinnas Malmi tn ja Valgevase tänava nurgal valutööstus. Tema tööstuses valati Jaan Koorti kuhu "Kits" ja Tallinna Reaalkooli juures asuv Ferdi Sannamehe poolt loodud Vabadussõja ausammas "Poiss" ja teisi skulptuure. Lilli lubjatehas oli ehitatud Rootsi projekti järgi. See töötas puugaasi generaatori jõul ja võimsuseks oli 10 tonni lupja ööpäevas (Martin Lahe mälestused). Tehase juures põllul oli kahetoaline maja, pumbakaev. Oli 3 puugaasi generaatorit. Oli vaatlustorn, mille maaparanduse mehed lasid õhku. Lubjaahjul oli kahekordne samottkivi sein. Paekivi laeti ahju ülevalt sisse. Trossiga tõmmati raudtee siini mööda vaguniga kivi ülesse. Paasi võeti endisest Andevei mõisa paevõtmise kohast, mis asus Lilli tee ääres paremat kätt enne suurfarmi. Praegu on sel kohal kadastik. Paas murti meeste jõul, raud hoob lükati pae vahele, siis kangutati paas lahti. 32 kg raskusel pommil oli toominga vars, sellega löödi paetükid väiksemaks. Johannes Mittusel oli kava ehitada tehase juurest raudteeharu Kehra, et oleks võimalik toodangut kohe vagunisse laadida ja ostjale saata. Kehra Tselluloositehase ehitamise ajal kasutati Mittuse tehase lupja. Tehas natsionaliseeriti 1940 aastal. Tehast ei suudetud enam korralikult eksploateerida, see jäi seisma ja vene valitsuse ajal tassiti laiali. Mootorid ja seadmed viis ära Kehra Tselluloositehas. Peale 1960.a oli alles vaid kivihunnik, kuhu Kehra sovhoos paigutas ammoniakvee tsisternid. Mitu aastat kasutati kohta ammoniakvee laona.

Söötevälja talu oli küla kõige suurem. Selle ostsid kaks Tallinna ettevõtjat Aleksander Tõnisson ja Villem Hanstein. Aleksander Tõnissoni kutsuti "Toru Tõnissoniks", tal oli malmivalu tehas, tegi kanalisatsiooni torusid. Ta oli firma A.Tõnisson & Ko – veevärgi, keskkütte- ja masinatööstuse omanik. Ettevõtte asus Rüütli tn 28/30 Tallinnas. Villem Hanstein oli ehitus-tehnika kontori omanik, tal oli maja Eesti Pangast Keskväljaku poole, praegune Advokatuuri maja. Lisaks Söötevälja talu hoonetele: elumaja rehega, 2 elumaja, 2 aita, ait ja tall, 2 lauta, 2 sauna, 5 küüni, oli Tõnissonil ja Hansteinil kahe peale suvila praeguse Ants Valk'i maja lähedal.

Peale sõda oli Söötevälja talu Eesti Korpuse abimajand. Sööteväljal olid Eesti Korpuse hobused. Mehed keetsid puskarit ja panid suvila põlema. Villem Hanstein suri 21.02.1952.a eesnäärme vähki 73.aastaselt. Aleksander Tõnisson suri 16.06.1958.a kõhunäärme vähki 74.aastaselt.

Ferdinand – August Petersen aündis 13.03.1887.a Vahtriku metsavahi pojana, teisel pool Soodla jõge ja suri 18.02.1979.a Chapel Hill'is USA-s kõrges vanuses (92 a.). Ta ehitas Jägala jõe Lilli Elektriijaama, ehitas elektriliini Raasiku veskisse, mis kuulus samuti talle. Ferdinand Petersen oli Eesti Ajutise Valitsuse teedeminister. Ferdinand Peterseni poeg Ivar-Heldur elab Tallinnas, on matemaatikaprofessor ja oli kauaaegne Küberneetika Instituudi direktor. Ivar-Helduri poeg Ilmar Petersen on Elkoteq'i juhtkonnas. (Lähemalt "Ferdinand Petersen"- koostanud Ants Miidla). Nii Ferdinand Petersen, tema poeg Ivar-Heldur ja pojapoeg Ilmar on minu koolivennad Tallinna Reaalkoolist (mitte klassivennad).

Lilli külas on tegutsenud veel mitmed tuntud inimesed, kellest oleks vaja edaspidi teha pikemaid kokkuvõtteid.

13.septembril 1948.a toimus tolaaegses Pirso külas Pirso talus kolhoosi asutamiskoosolek. Kolhoosile pandi nimeks "**Edu**" ja esimeheks valiti Martin Lahe. Teiseks esimeheks on kolhoosil olnud Gustav Võrro, kellele anti Sotsialistliku Töö Kangelase nimetus. "Edu" kolhoos on olnud esimeste seas kogu Nõukogude Liidus ja ka Eestis. Siin on inimesed

töötanud tublilt, ka esimehed on olnud tasemel. (Martin Lahe ja Gustav Võrro mälestused). Siin kasvatati veiseid, sigu, lambaid, kanu, hobuseid ja isegi karusloomi. Nüüd kasvatavad samal territooriumil loomi vaid mõned talumehed. Vahepeal on toimunud jälle taandareng.

Lootus on ,et Lilli küla elu hakkab jälle elavnema. Külasse on tulnud elama noori peresid, kellel on huvi külaelu edendamise vastu.

Külavanema poolt oleks soovitatav moodustada ajaloo toimkond, kes aitaks koguda ja talletada vanemate inimeste mälestusi. Kahju on kui katkeb ajalooline mälu.

Lilli küla kohta on soovitatav lugeda veel:

1. Ferdinand Petersen “Mälestusi ja tähelepanekuid”. Tallinn 2001 – 287 lk.
2. Erik Tohvri (passi järgi Hans-Erik Laansalu) “Lummatuisanud rada”.
3. Enn Vetemaa “Maui no ka oi” – “Maui on parim”. Tallinn 1997.

Kehras,

Märts-aprill 2006. Ants Miidla

Lisa 2 Arengukava koostasid

Arengukava valmimise eest kandsid hoolt kogu Lilli küla elanikud käies koosolekutel - pakkudest omapoolseid mõtteid ja ideid. Kirjapildi eest kandsid hoolt küla elanikud MTÜ Lilli Küla Arendamise Seltsi juhatuse liikmed Kätlin Jäger ja Bruno Engel (juhatuse esimees, külavanem). Ajaloo kokku panemisega aitas Anija valla ajaloohuviline Ants Miidla.

Eriti täname meie aktiivsemaid külaelanikke ja teisi asjaga kaasatulijaid:

4. Urmo Udu
5. Kaido Jürmann
6. Ants Valk
7. Eva Valk
8. Jüri Lepp
9. Liia Kuusmaa
10. Margarita Kuusmaa
11. Ljudmilla Koltsova
12. Urve Murumaa
13. Villem Madissoo

Lisa 3 Toetuskiri Eesti Käsipalliliit

EESTI KÄSIPALLILIIT

21. Detsember 2009

Informatsioon

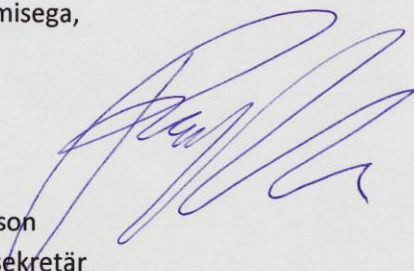
Eesti Käsipalliliit soovib informeerida, et meie oleme huvitatud Lilli külasse uue kaasaegse spordihalli rajamisest koos majutus- ja toitlustusvõimalusega.

Meie spordiala on pikkade traditsioonidega Kehras ning paljud laste vanuseklasside võistlused toimuvad selles regioonis. Uus spordihall võimaldaks korraldada võistluseid kahes hallis samaaegselt ning osalejad saaksid majutatud ja toitlustatud võistluspaigas.

Samuti oleksime kasutamas uut spordihalli koondiste treeningkeskusena, kuid seejuures on meile oluline just täismõõtmelise käsipalliväljaku olemasolu spordihallis koos majutus ja toitlustusvõimalusega, et treeningutest vaba aeg jääks mängijatele puhkamiseks ja taastumiseks.

Lisaväärtusena saaks halli kasutada ka teised riigid, sest käsipall on skandinaavias populaarne spordiala ning meie lähinaabrid oleksid kindlasti huvitatud siia treeninglaagrisse tulema.

Lugupidamisega,

Pirje Orasson
Vastutav sekretär
Eesti Käsipalliliit

Eesti Käsipalliliit
reg no 80066355
Pirita tee 12
10127 Tallinn
tel: + 372 6031520
fax: + 372 6031521

LILLI SPORDIHOONE

04.01.2010

Spordiklubi HC Tallas toetab igati Lilli täismõõtmega spordihoone ehitust.

Spordiklubi HC Tallas on üks suuremaid Eesti käsipalliklubisid. Klubil on kaheksa erinevat treeningrühma, kus treenib kokku 150 erinevasse vanuseklassi kuuluvat käsipallurit.

Juhul, kui Lilli spordihoone plaan saab ellu viidud, siis Spordiklubi HC Tallas viiks oma suvised treeninglaagrid läbi rajatavas spordihoones. Ka talvisel ajal kasutaksime treeninguteks Lilli spordihoonet.

Spordiklubi HC Tallas tegutseb Lasnamäel, kus tänasel hetkel puuduvad pallimängudeks vastavad täismõõtmega spordihoone ja on selge, et ka teiste spordialade esindajad Lasnamäe piirkonnast oleksid huvitatud oma treeninglaagrite, treeningute ja võistluste korraldamisest Lilli spordihoones.

Jüri Lepp

Peatreener

Spordiklubi HC Tallas